

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเพิ่มขีดความสามารถ
ในการพึ่งตนเองของชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม
Driving the Philosophy of Sufficiency Economy to Enhance Self-Reliance
Capacity of the Khlong Nok Krathung Community Subdistrict,
Nakhon Pathom Province

ปรางค์ศรี ทิพย์รักษา¹, พระมหาประกาศิต ฐิติปัสสัทธิกร² และ สุรัตน์ พักน้อย³

Prangsri Thipraksa¹, Phramaha Prakasit Thitipassitthikorn² and Surat Paknoi³

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: 1prangzii66@gmail.com

Received August 13, 2025; Revised September 16, 2025; Accepted September 19, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม และ 3) เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวต้นแบบในชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทำการคัดเลือกแบบเจาะจงได้แก่ ประชาชนในชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล รวมจำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกกิจกรรม ทำการวิเคราะห์เนื้อหาและเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม ประสบความสำเร็จในระดับที่น่าพอใจ โดยมีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่ประกอบด้วยแปลงสาธิตเกษตรกรรมแบบผสมผสาน และพื้นที่สำหรับการถ่ายทอดความรู้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกแบบและจัดการพื้นที่เรียนรู้อย่างเข้มแข็ง โดยมีการบริหารจัดการที่มาจากตัวแทนของชุมชน การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินการผ่านกิจกรรมที่

หลากหลาย ทั้งการบรรยาย การฝึกปฏิบัติ การศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน ผลการประเมินแสดงให้เห็นว่าสมาชิกชุมชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ 2) การพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตำบลคลองนกระทุง จังหวัดนครปฐม ชุมชนได้พัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเองในหลายมิติ โดยมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน กิจกรรมหลักที่เกิดขึ้น ได้แก่ การทำเกษตรกรรมแบบผสมผสานที่ลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเป็นผลิตภัณฑ์มูลค่าเพิ่ม การส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเงินชุมชน และการพัฒนาระบบการจัดการขยะและน้ำเสียในชุมชน การเกษตรกรรมแบบผสมผสานที่ดำเนินการในชุมชนประกอบด้วยการปลูกพืชหลากหลายชนิดในแปลงเดียวกัน ซึ่งช่วยลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาพืชชนิดเดียว และสร้างรายได้ที่หลากหลายตลอดปี 3) การเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวต้นแบบในชุมชนตำบลคลองนกระทุง จังหวัดนครปฐม เห็นว่าขีดความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน โดยวัดจากตัวชี้วัดหลายด้าน ได้แก่ การลดลงของค่าใช้จ่ายในครัวเรือน การเพิ่มขึ้นของรายได้จากกิจกรรมในชุมชน และการเพิ่มขึ้นของการออมในครัวเรือน

องค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันนำไปสู่การเสริมสร้างการพึ่งตนเองความยั่งยืนในระดับชุมชน

คำสำคัญ: ความยั่งยืน; การพึ่งตนเอง; ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This study aims to study three objectives: (1) to explore the development of a learning space based on the Sufficiency Economy Philosophy (SEP) in Khlong Nok Kratung Subdistrict, Nakhon Pathom Province; (2) to develop self-reliance activities based on the SEP within the community; and (3) to enhance the self-reliance competency of model families in the community. This qualitative study employed a Participatory Action Research (PAR) approach. Key informants were purposively selected, including 40 people from the community members, local leaders, and administrators of the Subdistrict Administrative Organization. The research tools included interview forms and activity logs. The data were and analyzed using content analysis and presented through descriptive presentation.

The research findings revealed that 1) The development of a learning center for the Sufficiency Economy Philosophy (SEP) has achieved a satisfactory level of success. A sufficiency economy learning center was established, which includes a demonstration plot for integrated agriculture and a space for knowledge transfer. The community actively participated in designing and managing the learning area, with management handled by community representatives. The dissemination of knowledge about SEP principles was carried out through various activities, including lectures, practical training, field trips, and experience sharing among community members. The evaluation results showed a significant increase in the community members' understanding of the principles of moderation, reasonableness, and self-immunity. 2) Self-reliance activities were developed in several dimensions based on sufficiency economy philosophy. These activities focus on the valuable and sustainable use of local resources. Key initiatives include integrated farming, which reduces reliance on external production factors; processing agricultural products to create value-added items; promoting the establishment of community savings groups for financial stability; and developing a system for managing waste and wastewater. The integrated farming practiced in the community involves planting a variety of crops on the same plot, which helps mitigate the risk of depending on a single crop and generates diverse income throughout the year. 3) The research found that the self-reliance capacity of model families in Khlong Nok Krathung subdistrict, Nakhon Pathom Province, has clearly increased, as measured by several indicators. These include a reduction in household expenses, an increase in income from community activities, and a rise in household savings.

Knowledge from this study indicates that the process of public participation is a key mechanism for driving the sufficiency economy philosophy, which leads to the promotion of self-reliance and sustainability at the community level.

Keywords: Sustainability; Self-Reliance; Philosophy of Sufficiency Economy

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย โดยทรงเสนอปรัชญาของ "เศรษฐกิจพอเพียง" ซึ่งเป็นปรัชญาชี้ทางการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว

ชุมชน จนถึงระดับประเทศ เน้นการดำเนินชีวิตและการพัฒนาแบบ "ทางสายกลาง" โดยคำนึงถึงความปลอดภัย ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยการพัฒนาให้มีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตได้ และสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม แนวคิดนี้ไม่ได้หมายความว่าต้องแยกตัวออกจากสังคมโลก แต่เป็นการสร้างรากฐานที่มั่นคงก่อน แล้วจึงขยายการพัฒนาไปสู่ระดับที่สูงขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Office of the National Economic and Social Development Council, 2017)

ชุมชนในตำบลคลองนกกระทุง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม เป็นชุมชนเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่มีวิถีชีวิตผูกพันกับระบบนิเวศริมคลอง มีประวัติศาสตร์ยาวนานในการดำรงชีวิตแบบพึ่งพาธรรมชาติและการเกษตรผสมผสาน อย่างไรก็ตาม ในช่วงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่รวดเร็ว ชุมชนแห่งนี้เผชิญกับความท้าทายหลายประการที่ส่งผลต่อความสามารถในการพึ่งตนเองและความยั่งยืนของวิถีชีวิตที่ในปัจจุบันกำลังเผชิญกับปัญหาการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกมากขึ้น ทั้งเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยาป้องกันและกำจัดศัตรูพืช เครื่องจักรกลการเกษตร และแม้แต่อาหารการกิน การพึ่งพาภายนอกนี้ทำให้ชุมชนมีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาและความผันผวนของตลาด เมื่อราคาปัจจัยการผลิตสูงขึ้น รายได้เกษตรกรจึงลดลง ส่งผลให้หลายครอบครัวต้องประสบปัญหาหนี้สิน การสูญเสียภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตเมล็ดพันธุ์พื้นเมือง การทำปุ๋ยชีวภาพ และการใช้สมุนไพรในการป้องกันศัตรูพืช (Niran, 2014) ทำให้ชุมชนขาดความรู้และทักษะในการลดการพึ่งพาภายนอก ประกอบกับการขาดแคลนแรงงานในครอบครัวเนื่องจากเยาวชนอพยพไปทำงานในเมือง ทำให้เกษตรกรต้องใช้เครื่องจักรกลและสารเคมีเพื่อทดแทนแรงงาน (Department of Community Development, 2020)

การศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) ขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการขจัดความยากจน การลดความเหลื่อมล้ำ การสร้างความมั่นคงทางอาหาร และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Kittipong, 2020) มีความสำคัญในหลายมิติ ทั้งในด้านทฤษฎีและการปฏิบัติ ในด้านทฤษฎี ซึ่งจะสนับสนุนองค์ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนเกษตรกรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกับชุมชนในตำบลคลองนกกระทุง

บทความวิจัยนี้นำเสนอข้อมูลสำคัญสำหรับการพัฒนาแนวทางและรูปแบบการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนอื่น ๆ ในด้านการปฏิบัติ และช่วยให้ชุมชนในตำบลคลองนกกระทุงสามารถพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติสุข และอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมมากขึ้น การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้และกิจกรรมการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นต้นแบบสำหรับชุมชนอื่น ๆ

ในการนำไปประยุกต์ใช้ตามบริบทและความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ และสามารถขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม
3. เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวต้นแบบในชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม

การทบทวนวรรณกรรม

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยแบ่งเป็น 5 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะกรอบทฤษฎีการพัฒนาแบบองค์รวม มุ่งเน้นการสร้างรากฐานที่มั่นคงผ่านกระบวนการพัฒนาศักยภาพมนุษย์และการเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชน โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเองเป็นจุดเริ่มต้น แล้วขยายไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง (Sanit, 2002) การส่งเสริมความตระหนักรู้และความเข้าใจในประเด็นปัญหาที่ผ่านมา เพื่อให้เกิดการเจริญเติบโตที่มีคุณภาพในทุกมิติ พร้อมทั้งการสร้าง ความเข้าใจในแนวทางการพัฒนาเพื่ออนาคต และความสามารถในการเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจระดับสากล (Kowit, 2002) ในการนำหลักการนี้ไปปฏิบัติ จำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านภูมิศาสตร์ ความหลากหลายทางศาสนาและวัฒนธรรม รวมถึงบริบททางเศรษฐกิจและสังคม โดยให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นศูนย์กลาง (Somchai, 2002) แนวคิดนี้ดำเนินการตามแนวทางจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) โดยมีการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาที่มุ่งเน้นไปที่มนุษย์เป็นหลัก การดำเนินชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงถือเป็นวิถีการดำรงอยู่ที่สมดุล ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการชีวิตและการบริหารจัดการที่ยึดหลัก “ทางสายกลาง” และ “ความมีสติ” โดยให้ความสำคัญกับผลประโยชน์ส่วนรวมเหนือผลประโยชน์ส่วนตน ใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นเครื่องมือในการกลั่นกรองกระบวนการคิดและการจัดการ หลักการสำคัญประกอบด้วย “ความพอประมาณ” “ความมีเหตุผล” และ “การมีภูมิคุ้มกัน” ที่นำไปสู่การตัดสินใจที่รอบคอบ สอดคล้องกับบริบทและสถานการณ์ที่

เปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนทั้งในระดับบุคคลและระดับชาติ (Anan, 2004) การเริ่มต้นด้วยการสร้างความพอเพียงในระดับบุคคลก่อน รวมถึงการพัฒนาความรู้ความสามารถเพื่อปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น การใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อ การสร้างระบบช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การร่วมมือกันทำงานและคิด การเชื่อเพื่อเชื่อแผ่ โดยใช้ความรู้ความสามารถ ความถนัด และความเชี่ยวชาญของตนในการพัฒนางานและถ่ายทอดแนวทางแก่ผู้อื่น โดยคำนึงถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ

2. แนวคิดการพึ่งตนเอง

แนวคิดทฤษฎีการพึ่งตนเองเป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์การพัฒนาที่เน้นความสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งภายในและลดการพึ่งพาจากภายนอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องการหลุดพ้นจากสภาวะการพึ่งพาที่ไม่สมดุล ทฤษฎีนี้มีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับทฤษฎีการพึ่งพา (Dependency Theory) ซึ่งเป็นแนวคิดที่อธิบายถึงปัญหาการพัฒนาที่ไม่สมดุลในระบบเศรษฐกิจโลก ตามแนวคิดของนักวิชาการสมัยใหม่ เป้าหมายของชุมชนที่พึ่งตนเองไม่ได้อยู่ที่การเป็นอิสระและแยกตัวอย่างสมบูรณ์ แต่เป็นการสร้างสมดุลระหว่างการผลิตสินค้าจากทรัพยากรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมในการค้าสำหรับสินค้าที่ไม่สามารถผลิตได้ในท้องถิ่น แนวคิดนี้เน้นความสำคัญของการพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าการเป็นอิสระ โดยยอมรับว่าชีวิตเป็นไปได้ด้วยเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนและประณีต ทฤษฎีการพึ่งพาได้ถูกพัฒนาขึ้นในช่วงปลายทศวรรษ 1950 โดยนักเศรษฐศาสตร์ชาวอาร์เจนตินา (Britannica, 2025) ทฤษฎีนี้อธิบายว่าทรัพยากรไหลจากประเทศ “ขอบนอก” (Periphery) ที่ยากจนและถูกเอารัดเอาเปรียบไปยังประเทศ “แกนกลาง” (core) ที่มั่งคั่ง ทำให้ประเทศแกนกลางร่ำรวยขึ้นในขณะที่ประเทศขอบนอกยากจนลง

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดเรื่อง “การมีส่วนร่วม” (Participation) ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของตนเองผ่านกระบวนการวางแผน ตัดสินใจ ดำเนินการ และประเมินผลร่วมกันในทุกขั้นตอนของการพัฒนา แนวคิดนี้เน้นความเท่าเทียม การเคารพศักดิ์ศรีของชุมชน และการเสริมสร้างพลังอำนาจแก่ประชาชน

ในกระบวนการพัฒนาชุมชนการมีส่วนร่วมของชุมชนถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน อย่างไรก็ตามภาครัฐและภาคประชาชนควรมีส่วนร่วมด้วยในการบริหารจัดการงานพัฒนาชุมชนและพัฒนาสังคม เพื่อให้ต่างฝ่ายได้รับรู้ถึงปัญหาและความต้องการไปพร้อมกันประชาชนจะได้มีโอกาสได้มีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้นในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน ตลอดจนการร่วมทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนของตนเองให้มี

ความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพราะการมีส่วนร่วมเป็นหลักประกันที่สำคัญที่จะทำให้ประชาชน ทุกคนสามารถ จะพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นของคนในชุมชนได้

4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าประชาชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา โดยเน้น การพึ่งพาตนเองและการมีส่วนร่วม สนธยา (2004) อธิบายว่าหลักการพัฒนาชุมชนประกอบด้วย การส่งเสริมความสามารถของประชาชนในการช่วยเหลือตนเองและเพื่อนบ้าน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต หลักการสำคัญอื่น ๆ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วม คือ การพัฒนาจะสำเร็จได้เมื่อประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม ในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนไปจนถึงการดำเนินการและประเมินผล 2) ความยั่งยืน คือ การพัฒนาควร ดำเนินถึงการให้ทรัพยากรอย่างสมดุลเพื่อให้เกิดประโยชน์ในระยะยาว 3) การบูรณาการ คือ การพัฒนา ควรเชื่อมโยงมิติต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เข้าด้วยกัน

5. แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้จัดแบ่งองค์ประกอบของคุณภาพ ชีวิตออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ (Department of Mental Health, 2024) 1) ด้านร่างกาย (Physical Domain) หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับสภาพร่างกายที่ส่งผลต่อการใช้ชีวิตประจำวันของบุคคลซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวัน เช่น การรับรู้สภาพความสมบูรณ์แข็งแรงของร่างกาย การรับรู้ถึงความรู้สึกสุขสบายไม่มีความเจ็บปวด การรับรู้ถึงความสามารถที่จะจัดการกับความเจ็บปวดของร่างกายได้ การรับรู้ถึงความสามารถหรือ ศักยภาพในการดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้เรื่องการนอนหลับและพักผ่อน ซึ่งการรับรู้เหล่านี้มีผลต่อ การดำเนินชีวิตประจำวัน การรับรู้ถึงความสามารถในการทำงาน การรับรู้ว่าคุณสมบัติต่าง ๆ หรือ การรักษาทางการแพทย์อื่น ๆ สุขภาพไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน แข็งแรงงามสง่า อายุยืน 2) ด้านจิตใจ (Psychological Domain) หมายถึง การรับรู้ด้านสภาพจิตใจของตนเองที่ต้องเผชิญกับสิ่งต่าง ๆ เช่น การรับรู้ ความรู้สึกทางบวกที่บุคคลมีต่อตนเอง การรับรู้ภาพลักษณ์ของตนเอง การรับรู้ถึงความรู้สึกภาคภูมิใจใน ตนเอง การรับรู้ถึงความมั่นใจในตนเอง การรับรู้ถึงความคิดความจำ สมาธิ การตัดสินใจ และความสามารถในการเรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของตนเองที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต 3) ความสัมพันธ์ทาง สังคม (Social Relationships) หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตนเองที่มีต่อบุคคลอื่น การรับรู้ ถึงการได้รับความช่วยเหลือจากบุคคลอื่นในสังคม การรับรู้ว่าคุณสมบัติเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือบุคคลอื่นใน สังคม 4) สิ่งแวดล้อม (Environment) หมายถึง การรับรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต เช่น การรับรู้ว่าคุณสมบัติมีชีวิตอย่างอิสระ มีความปลอดภัยและมั่นคงในชีวิต การรับรู้ว่าคุณสมบัติได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมทาง กายภาพที่ดีมีแหล่งสนับสนุนด้านการเงิน สถานบริการทางสุขภาพและสังคมสงเคราะห์ การรับรู้ว่าคุณสมบัติมีโอกาสที่จะได้รับข่าวสารหรือฝึกฝนทักษะ

2. กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์และรวมสานเสวนา จำนวน 20 คน ผู้นำชุมชนและผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองนกกระทุง จำนวน 13 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและผู้ที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานของชุมชน จำนวน 7 คน ประกอบด้วย พัฒนาการอำเภอบางเลน เกษตรอำเภอบางเลน พัฒนาการประจำตำบลคลองนกกระทุง เกษตรตำบลคลองนกกระทุง และปราชญ์ชาวบ้าน

ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากคุณสมบัติที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย เช่น มีบทบาทในชุมชน มีประสบการณ์ในการจัดกิจกรรม หรือเป็นผู้ที่มีความสนใจร่วมพัฒนาเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การรวบรวมข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือน มกราคม ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2567 โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นผู้สังเกตการณ์ ผู้ดำเนินกิจกรรม และผู้บันทึกข้อมูลด้วยตนเอง ผ่านเทคนิคการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เช่น เวทีสานเสวนา AIC, การวาดแผนที่ (Mapping), การใช้เกมสวมบทบาท (Role Playing Game: RPG) และการประชุมกลุ่มย่อยแบบมีส่วนร่วม ใช้การวิเคราะห์เชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิเคราะห์เนื้อหาแบบบริบท (Contextual Content Analysis) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) การจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) และการเปรียบเทียบอย่างต่อเนื่อง (Constant Comparison)

เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้ เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ บันทึกภาคสนาม และผลจากกิจกรรมเวทีเสวนา เพื่อให้ข้อมูลมีความสอดคล้องและครบถ้วนในทุกมิติของการวิจัย ทั้งนี้ กระบวนการวิจัยเน้นการสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับชุมชน เพื่อให้เกิดรูปแบบที่สามารถพัฒนาและขับเคลื่อนต่อไปได้โดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

1. การศึกษาพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของตำบลคลองนกกระทุง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม สำหรับประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลคลองนกกระทุง ทราบว่า ตามคำบอกเล่าของท่านผู้เฒ่าผู้แก่ภายในท้องถิ่นตำบลคลองนกกระทุง ได้เล่าสืบกันมาถึงเรื่องราวของชื่อคลองนกกระทุงนี้ว่า ในสมัยอดีตบริเวณที่เรียกว่าคลองนกกระทุงแห่งนี้เคยเป็นเพียงแหล่งหนองน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และเพราะความที่บริเวณโดยรอบนี้มีระบบนิเวศน์ที่อุดมสมบูรณ์เป็นเหตุให้มีนกอพยพมาจากที่ต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานและพำนักมากมายรวมถึงฝูงนกกระทุง อันเป็นที่มาของชื่อที่ชาวบ้านทั้งหลายใช้เรียกแหล่งน้ำบริเวณนี้ด้วย และภายหลังเมื่อระบบชลประทานเข้ามามีบทบาทในการจัดสรรปันน้ำเพื่อการเกษตรกรรมให้กับชาวบ้านมากขึ้นทำให้จากหนองน้ำธรรมชาติ กลายเป็นคูคลอง ดังที่เห็นปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมจากกระแสโลกาภิวัตน์อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เช่น การพึ่งพาตลาดภายนอกมากเกินไป หรือการขาดแคลนความรู้ในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ซึ่งชุมชนคลองนกกระทุงจึงจำเป็นต้องปรับตัวด้วยการสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน การลดการพึ่งพาตลาดภายนอกสามารถทำได้โดยการจัดตั้งตลาดชุมชนที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการภายในชุมชน การสร้างธนาคารเมล็ดพันธุ์เพื่อเก็บรักษาพันธุ์พืชท้องถิ่นที่มีคุณค่า และการพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบหมุนเวียนที่นำเศษอาหารมาหมักเป็นปุ๋ย แล้วนำไปปลูกผักเพื่อกลับมาเป็นอาหาร การส่งเสริมกิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ จะช่วยสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน

2. การพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม

การพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตำบลคลองนกกระทุง จังหวัดนครปฐม ยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข (ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี ควบคู่กับความรู้และคุณธรรม) เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงบริบทของชุมชนที่เน้นเกษตรกรรมและประมง กิจกรรมจึงจะมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น การสร้างความเข้มแข็งในชุมชน และลดการพึ่งพิงภายนอก โครงการนี้มุ่งส่งเสริมการพึ่งตนเองของชุมชนโดยยึดหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข (พอประมาณ มีเหตุผล ภูมิคุ้มกัน ความรู้ และคุณธรรม) ผ่านกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทเกษตรกรรมและประมงของพื้นที่ โดยใช้เทคนิค AIC และ Participatory Workshop ในการพัฒนาแนวทางการพึ่งตนเอง เช่น การจัดตั้งสวนเกษตรผสมผสาน การแปรรูปผลผลิต การจัดตั้งกองทุนชุมชน การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน มีการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม “วิถีเกษตรสู่นวัตกรรมชุมชนยั่งยืน” ที่ประกอบด้วย 5 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ 1) “วิถีชีวิตชาวคลองนกกระทุง” เปรียบเทียบเกษตรเชิงเดี่ยวกับเกษตรผสมผสาน ช่วยให้วิเคราะห์ต้นทุนและวางแผนการผลิตได้ 2) “ลดการพึ่งพาอาหารจากภายนอก” เน้นการบริโภคอาหารปลอดภัย และลดรายจ่ายในครัวเรือน 3) “เริ่มสร้างอาหาร สร้างความมั่นคง” ส่งเสริมการปลูกพืชอินทรีย์รอบบ้านเพื่อความมั่นคงทางอาหาร 4) “ก้าวสู่ชีวิตแบบพอเพียง” สร้างความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และวางแผนจัดการพื้นที่ผลิตอาหารในครัวเรือน 5) “ปฏิบัติการสร้างความมั่นคงทางอาหาร” เสริมอาชีพหลักและอาชีพเสริมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และขั้นตอนสุดท้ายคือการนำหลักสูตรไปใช้จริง โดยวางแผน Road Map ร่วมกับชุมชน วิเคราะห์บริบทและสร้างต้นแบบความสำเร็จ เพื่อขับเคลื่อนการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนในตำบลคลองนกกระทุง

3. การเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวต้นแบบในชุมชนตำบลคลองนกกระทง จังหวัดนครปฐม

จากการติดตาม 10 ครอบครัวเรือนแกนนำที่ผ่านการอบรมหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ครอบครัวได้นำความรู้ไปปรับใช้จริง เช่น ลดการพึ่งพาอาหารจากภายนอก ปลูกผักกินเอง แบ่งปันความรู้ในครอบครัว และร่วมกันจัดการพื้นที่เพื่อความมั่นคงทางอาหาร พร้อมทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และวางแผนการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผล ตัวอย่างครอบครัวต้นแบบ เช่น ครอบครัว นางสาวอุไร เทพรักษา กิจกรรมพึ่งตนเองด้านอาหารปลูกพริก ตะไคร้ กระเพรา และบวบ บริหารรายจ่ายครัวเรือนดีขึ้น ประหยัดค่าอาหารได้กว่า 3,600 บาทต่อปี 2) ครอบครัวนางสุกัญญา เพชรแอน กิจกรรมพึ่งตนเองด้านอาหารปลูกผักหลายชนิด ประหยัดค่าใช้จ่ายได้มากกว่า 3,600 บาทต่อปี ครอบครัวนายชัยวัฒน์ ศรีแสงฉาย กิจกรรมพึ่งตนเองด้านอาหารเริ่มปลูกผัก เลี้ยงปลา ลดรายจ่ายและได้ผักปลอดภัย

ผลการวิเคราะห์ผลการวิจัยที่เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านคุณธรรม ชุมชนเกิดความเอื้อเฟื้อ ซื่อสัตย์ และร่วมมือกันดีขึ้น ด้านความมีเหตุผล มีการจัดกิจกรรมให้ทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วม ช่วยให้การพัฒนาเกิดประโยชน์รอบด้าน

โดยรวมพบว่า แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปใช้ได้จริงในระดับครัวเรือน ส่งผลต่อการลดรายจ่าย เสริมความมั่นคงทางอาหาร และสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนตำบลคลองนกกระทง

ความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้เกิดจากปัจจัยสำคัญหลายประการ ประการแรกคือการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจนถึงการดำเนินงาน การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้และการถ่ายทอดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงยังคงมีความซับซ้อน เนื่องจากต้องการการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้เวลานาน การใช้วิธีการเรียนรู้แบบปฏิบัติจริงผ่านแปลงสาธิตช่วยให้ชุมชนเห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น (Thepwanee, 2005)

2. การพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตำบลคลองนกกระทง จังหวัดนครปฐม

การพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเองในชุมชนแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในทางปฏิบัติ กิจกรรมที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดคือการทำเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ซึ่งไม่เพียงแต่ลดค่าใช้จ่ายในการซื้ออาหารเท่านั้น แต่ยังสร้างรายได้เสริมและเพิ่มความมั่นคง

ทางอาหารให้กับครัวเรือน การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเป็นอีกกิจกรรมที่ให้ผลดี โดยเฉพาะการทำผลิตภัณฑ์แปรรูปจากผลไม้และผักที่ปลูกเอง ซึ่งช่วยยืดอายุการเก็บรักษาและเพิ่มมูลค่า อย่างไรก็ตาม การตลาดยังคงเป็นความท้าทายสำคัญ เนื่องจากผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องแข่งขันกับสินค้าในตลาดที่มีการผลิตจำนวนมากและราคาถูกกว่า (Jirayu, 2019)

ผู้วิจัยเห็นว่าการประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนนั้น สอดคล้องกับแนวคิดของ อภิชาติ (2014) ที่เน้นการพัฒนาแบบพึ่งตนเองและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจากภายใน โดยเชื่อมโยงกับแนวคิด "การพัฒนาที่เน้นคน" (People-Centered Development) ที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถจัดการกับปัญหาและความท้าทายด้วยตนเอง

3. การเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวต้นแบบในชุมชนตำบลคลองนกระทุง จังหวัดนครปฐม

การเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองเป็นผลสะท้อนของความเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างของชุมชน กล่าวคือ สมาชิกในชุมชนสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตโดยไม่ต้องพึ่งพิงปัจจัยภายนอกมากนัก ไม่ว่าจะเป็นการลดค่าใช้จ่าย การสร้างรายได้เสริมจากกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน หรือการออมที่เพิ่มขึ้นในครัวเรือน การขยายผลสู่ชุมชนอื่นยังสะท้อนถึง “ความเข้มแข็ง” ของชุมชนต้นแบบ ที่สามารถถ่ายทอดวิธีคิด วิธีทำ และการบริหารจัดการแก่ชุมชนอื่น ๆ ได้อย่างยั่งยืน การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างชุมชนจึงควรถูกส่งเสริมให้เป็นระบบ เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ตลอดเวลา

ชุมชนตำบลคลองนกระทุงมีการพัฒนาทักษะ การจัดการทรัพยากร และการสร้างเครือข่าย ที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการเพิ่มศักยภาพผู้นำและการบริหารจัดการทุนชุมชน การฝึกอบรมผู้นำชุมชน และการจัดทำแผนชุมชนช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการปัญหาและวางแผนพัฒนาได้อย่างยั่งยืน ซึ่งคล้ายกับกรณีศึกษาของสหกรณ์ตำบลคลองโยง จังหวัดนครปฐม (Phansaphon et al., 2023)

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนตำบลคลองนกระทุง จังหวัดนครปฐม” ได้มุ่งพัฒนาเกี่ยวกับการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลคลองนกระทุง จังหวัดนครปฐม ซึ่งสามารถสรุปองค์ความรู้ได้ในสามมิติหลัก คือ การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ การพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเอง และการเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวต้นแบบ

ในมิติแรกของการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าการสร้างพื้นที่เรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติอย่างลงตัว โดยชุมชนได้สร้าง

แปลงสาธิตที่เป็นต้นแบบการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกิจกรรมอบรมและถ่ายทอดความรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม และการสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสมาชิกชุมชนอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้สมาชิกชุมชนสามารถเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นรูปธรรม

สำหรับมิติการพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเอง ผู้วิจัยเห็นว่าการพัฒนากิจกรรมที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องเริ่มจากการวิเคราะห์ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างเป็นระบบ จากนั้นจึงออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและความต้องการของชุมชน การบูรณาการระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างการพึ่งตนเองที่ยั่งยืน ขณะเดียวกันการสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในชุมชนและการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพตลอดทั้งวงจรการผลิตช่วยลดการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอกอย่างมีนัยสำคัญ

ในมิติสุดท้ายของการเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองของครอบครัวต้นแบบในชุมชนตำบลคลองนกระทุ่งได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการพัฒนาขีดความสามารถผ่านการสร้างอาชีพเสริมที่หลากหลาย การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่มีเอกลักษณ์ การพึ่งตนเองที่แท้จริงจำเป็นต้องมีความสมดุลระหว่างการผลิต การบริโภค และการอนุรักษ์ ทรัพยากร ควบคู่ไปกับการสร้างรายได้ที่หลากหลายและมั่นคงเป็นรากฐานการพึ่งตนเองที่ยั่งยืน

ภาพที่ 2 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

สรุป

จากการศึกษา “การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนตำบลคลองนกกระทง จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยได้คัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อศึกษาการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนตำบลคลองนกกระทง จังหวัดนครปฐม เพื่อพัฒนากิจกรรมการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตำบลคลองนกกระทง จังหวัดนครปฐม และเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการพึ่งตนเองตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครอบครัวต้นแบบในชุมชนตำบลคลองนกกระทง จังหวัดนครปฐม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research-PAR) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองนกกระทง ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐด้านพัฒนาชุมชน พัฒนาการอำเภอบางเลน นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ จำนวน ๒๐ คน ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาความตามขั้นตอนวัตถุประสงค์ของการวิจัย และสรุปผลการวิจัย ดังนี้

ความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้เกิดจากปัจจัยสำคัญหลายประการ ประการแรกคือการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจนถึงการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการเป็นเจ้าของร่วมกันของชุมชน การสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันเป็นอีกปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการสามารถดำเนินไปได้อย่างราบรื่น อย่างไรก็ตาม การจัดการความรู้และการถ่ายทอดแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังคงมีความซับซ้อน เนื่องจากต้องการการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของคนในชุมชน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ใช้เวลานาน การใช้วิธีการเรียนรู้แบบปฏิบัติจริงผ่านแปลงสาธิตช่วยให้ชุมชนเห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

การจัดตั้งพื้นที่เรียนรู้ในชุมชนถือเป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบ “เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง” เช่น แปลงสาธิตพื้นที่เกษตรทดลอง และกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของชาวบ้านจากผู้รับความรู้แบบเฉื่อย เป็นผู้มีส่วนร่วมในการสร้างและแบ่งปันความรู้ต่อผู้อื่นได้ นอกจากนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงยังเป็นหัวใจของความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน ร่วมตัดสินใจ หรือการรับผิดชอบร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ ความเป็นเจ้าของร่วมกันช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจ และความผูกพันต่อพื้นที่เรียนรู้ในระยะยาว การสร้างศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้และปฏิบัติจริงในชุมชน การจัดตั้งพื้นที่เรียนรู้ในชุมชน เช่น ศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสานหรือแปลงสาธิต ช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ด้านการเกษตรแบบยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรตามหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานภาครัฐควรให้การสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอและต่อเนื่อง

2) ภาครัฐควรมีการส่งเสริมการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน เพื่อเป็นแหล่งทุนหมุนเวียนสำหรับการขยายกิจกรรมการพึ่งตนเองและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การให้เครดิตภาษีหรือการลดหย่อนภาษีสำหรับผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ผลิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ผู้วิจัยควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบระยะยาวของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน โดยเฉพาะในด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม การศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกันจะช่วยให้เข้าใจปัจจัยสำเร็จและข้อจำกัดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2) ผู้วิจัยควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เหมาะสมกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการศึกษาแนวทางการบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้ากับกระแสการพัฒนาที่ยั่งยืน

References

- Anan, A. (2004). Three pillars of sufficiency economy: Moderation, reasonableness, immunity. *Development Journal*, 21(4), 45–67.
- Aphichai, P. (2016). *Conducting economic activities according to Buddhist principles*. Mahachulalongkornrajavidyalaya University.
- Aphichat, T. (2014). *Self-reliant development and building community strength from within*. National Institute of Development Administration.
- Britannica. (2020). *Dependency theory*. <https://www.britannica.com/topic/dependency-theory>
- Bureau of Registration Administration. (2020). *Department of Provincial Administration*. <https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/mainpage>
- Chairat, C. (1997). *Political science of public administration theory: One century of critical political science*. Krirk University Research and Textbook Production Center.

- Department of Community Development. (2020). *Creating sufficiency economy learning centers as sources of knowledge transfer and real practice in communities*. Department of Community Development.
- Department of Mental Health. (2021). *WHOQOL quality of life assessment*. Ministry of Public Health. <https://dmh.go.th/test/whoqol/>
- Jirayu, I. (2019). *Grassroots economic development based on the principle of moderation*. Chulalongkorn University.
- Kittipong, K. (2020). Sustainable development goals and their application in the Thai context. *Journal of Social Development*, 22(3), 34–52.
- Kowit, W. (2002). Sufficiency economy and linkage with the global economic system. *Journal of Economics and Finance*, 48(1), 67–84.
- Niran, J. (2014). Loss of agricultural biodiversity in central region areas. *Journal of Sustainable Agriculture*, 28(3), 123–140.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2017). *The twelfth national economic and social development plan (2017–2021)*. Office of the National Economic and Social Development Council.
- Phansaphon, K., et al. (2023). Development of community tourism routes based on participation for sustainable development: A case study of Khlong Yong Sub-district, Phutthamonthon District, Nakhon Pathom Province. *Dhonburi Rajabhat University Journal*, 11(2), 53–75.
- Sakol, H. (2017). *Sufficiency economy: Provisions in the Constitution and Royal Acts*.
- Sanit, S. (2002). *Holistic development according to sufficiency economy philosophy*. Social Sciences and Humanities Textbook Project.
- ScienceDirect Topics. (2025). *Self-reliance—An overview*. <https://www.sciencedirect.com/topics/social-sciences/self-reliance>
- Somchai, P. (2002). *Research report on participatory development according to sufficiency economy philosophy*. National Institute of Development Administration.
- Sonthaya, P. (2004). *Theory and principles of community development*. O.S. Printing House (Odeon Store).
- Thepwanee, W. (2005). *Cultivating values according to sufficiency economy philosophy for Grade 5 elementary students using Bloom and Raths' conceptual process*. Chulalongkorn University.